OCHRANA KULTURNÍCH PAMÁTEK V OZBROJENÝCH KONFLIKTECH

Typické motivace vedoucí k jejich ničení

PROTECTION OF CULTURAL PROPERTY IN THE EVENT OF ARMED CONFLICTS

Typical motivations causing the destruction

Eva Pelikánová^a

Abstrakt

Přestože problematika ochrany kulturních památek v ozbrojených konfliktech nabrala v posledních letech na významu a četnosti, lze postrádat věcnou debatu o jejich hodnotách a zejména motivacích, které aktéry k takovému druhu ničení vedou. Článek vychází ze současného stavu poznání jak v akademické či mezinárodně-právní oblasti a zaměřuje se na otázku, jaké motivace vedou aktéry k ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech. Odhalené motivace jsou chápány jako teoretická vysvětlení ničení kulturních památek a na základě pěti případových studií je ověřována jejich platnost.

Abstract

Even though the issue of protection of cultural property in the event of armed conflict has been stressing during last years in the matter of frequency and significancy, the substantive debate related to values of cultural property and motivations of actors causing that kind of destruction is absent. The article is based on literature review and on the international law codifications focused on answering the question what motivations of actors cause that kind of destruction? Revealed motivations are understood as theoretical explanations for this destruction veriflicated by five case studies.

Klíčová slova

Kulturní památky; ozbrojené konflikty; ničení; ochrana; motivace; hodnoty; aktéři.

Keywords

Cultural Property; Armed Conflicts; Destruction; Protection; Motivations; Values; Actors.

^a NATO Joint Analysis and Lessons Learned Centre, Lisbon, Portugal. E-mail: pelie@seznam.cz

Úvod

Je nasnadě si položit otázku, proč vůbec vznikl záměr chránit kulturní památky, vypukne-li ozbrojený konflikt? Jako odpověď se nabízí hodnotový význam, jenž pro každého aktéra zainteresovaného v ozbrojeném konfliktu daná kulturní památka představuje. Na tomto hodnotovém základě se kulturním památkám přiznává důležitost, kterou mohou sehrát v ozbrojeném konfliktu. Právě hodnota kulturních památek je klíčovým elementem k počátkům úvah o jejich ochraně a následné reálné snaze je opravdu v průběhu vojenského konfliktu chránit. Hodnotový význam kulturních památek nemusí být jednotný pro všechny aktéry účastnící se ozbrojeného konfliktu, nicméně hraje podstatnou roli ve vnímání kulturních památek jako prostředku pro dosažení nějakého cíle v rámci boje. Z toho lze usuzovat, že kulturní památky se v ozbrojených konfliktech ničí záměrně z nějakého cíleného důvodu. To znamená, že motivace, které vedou aktéry konfliktu k takovému druhu ničení, jsou odlišné právě na základě hodnotového významu, který pro ty které aktéry kulturní památky představují a tyto motivace se pak zároveň stávají vysvětlením pro cílené ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech. Ochrana civilistů i objektů představují hodnoty, které jsou využívány prostřednictvím jejich usmrcení a ničení v podobě zástupného či sekundárního cíle ochromit nepřítele se snahou znevýhodnit jeho pozici v rámci konfliktu. Generální ředitelka UNESCO Irina Boková v srpnu 2013 uvedla, že „*zde není na výběr mezi ochranou lidských životů a zabezpečením důstojnosti lidí skrze jejich kulturu. Obojí musí být chráněno jako jedna a ta samá věc - neexistuje kultura bez lidí a společnost bez kultury*“.¹ Zjevná potřeba ochrany památek v ozbrojených konfliktech je kodifikována v rámci mezinárodního práva či pod hlavičkou doktrín a strategií mezinárodních organizací. Ovšem prevence či praktická stránka ochrany je spíše minimální. Na tento fakt lze nahlížet s podivem, jelikož například Seznam kulturních památek v ohrožení pod hlavičkou agentury UNESCO evokuje prakticky nevyužitou příležitost pro zahájení preventivní ochrany kulturních památek v oblastech, kde lze předvídat vznik ozbrojeného konfliktu. Důležitá je znalost co nejširšího okruhu motivací, které vedou k takovému druhu ničení a na základě nich vytvoření strategie prevence a účinné ochrany kulturních památek, které čelí ohrožení ničení v ozbrojeném konfliktu, ať už přímo nebo se jejich ohrožení dá silně předpokládat. Pokud nebude existovat povědomí o šíři a důležitosti těchto motivací a nebude známo, jak se k nim postavit a jak s nimi pracovat, nebude reálné vytvořit jednotný postup pro rychlou a efektivní ochranu kulturních památek v ozbrojených konfliktech.

Zkoumání a chápání motivací, které vedou aktéry k ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech, představuje doposud nedostatečně zpracovanou oblast, která může přinést obohacení nejen v debatě ohledně vojenského zisku pramenící z ničení kulturních památek v boji, ale nabízí také velmi úzké propojení jak strategického vnímání kulturních památek, tak i odlišných druhů motivací, které se za strategické zisky mohou při prvním náhledu schovat.

Vzhledem k rozmanitosti a jistě nesystematičnosti existující literatury je pro zpracování tohoto textu zvolen postup vycházející z analyticizmu, jak jej vymezuje Tadeusz

¹ BOKOVA, Irina. Discours de la Directrice générale de l'UNESCO Irina Bokova, à l'occasion de la Réunion de haut niveau pour la protection du patrimoine culturel syrien. UNESCO [on-line]. 2013. [cit. 2016-08-17]. Dostupné z: <https://goo.gl/F9kMUB>

Jackson (2011).² Zaměřuje se na systematizaci dosavadních pohledů na problematiku, které obohacuje o zapojení konceptů z oblasti strategických studií. K té dochází prostřednictvím vymezení sady vzájemně oddělitelných ideálních typů motivací k ničení kulturních památek, které se zaměřují na charakteristické rysy těchto motivací. Ideální typy umožňují analýzu individuálních případů a porozumění charakteristickým a sekundárním vlivům, které v každém ze studovaných případů sehrávají roli³, aniž by práce aspirovala na všeobecně platné vysvětlení. V souhrnu pak dávají dostatečnou představu o rozličných motivacích pro ničení kulturních památek v kontextu ozbrojeného konfliktu a jeho dynamiky. Tato sada ideálních typů bude využita k analýze pěti případů a prověření narativů, které o nich přináší současná debata. Nutno podotknout, že se článek nebude věnovat diskusi nad tím, zda v jednotlivých případech bylo vojenské využití zničení památky *nutné*, jak předpokládá platný mezinárodně-právní rámec.

Legislativní rámec ochrany kulturních památek v ozbrojených konfliktech

Kořeny debaty o roli kulturních památek v době ozbrojeného konfliktu a jejich případné ochraně trvaly napříč stoletími. Zásadním milníkem bylo etablování ochrany kulturních památek v ozbrojených konfliktech přijetím *Lieberova kodexu* z roku 1863 představující první základ kodifikace této ochrany kulturních památek. Kodex vznikl v době americké občanské války jako způsob regulace zneužívání a ničení kulturních památek v rámci boje a poprvé se zde objevil pojem vojenská nutnost.⁴ Dalším milníkem v ochraně kulturních památek v ozbrojených konfliktech byl přelom 19. století, který přinesl dvě Haagské úmluvy s cílem kodifikovat pravidla vedení pozemního boje, jejichž obsah je chápán jako součást mezinárodního zvykového práva. Smluvní strany byly mimo jiné vázány zákazem ničit kulturní statky svého protivníka v boji, pokud se nejedná o vojenskou nutnost.⁵

Prvenství v kodifikaci ochrany kulturních památek jak v ozbrojených konfliktech, tak i v době míru, má *Roerichův pakt* z roku 1935, pojednávající navíc o označení památek nutných ochrany.⁶ V rámci Ženevských konvencí bylo v srpnu roku 1949

² JACKSON, Patrick Thaddeusz. *The Conduct of Inquiry in International Relations*. London: Routledge, 2011. ISBN 0-203-84332-0.

³ Ibid, s. 152

⁴ U.S. Committee of the Blue Shield. Laws and Treaties Protecting Cultural Property. The Lieber Code of 1863. U.S. Committee of the Blue Shield [online]. 2018. [cit. 2018-05-19]. Dostupné z: <http://uscbs.org/1863-lieber-code.html>

⁵ U.S. Committee of the Blue Shield. Laws and Treaties Protecting Cultural Property. 1899 & 1907 Hague Conventions. U.S. Committee of the Blue Shield [online]. 2018. [cit. 2018-05-19]. Dostupné z: <https://goo.gl/E97o6R>

⁶ U.S. Committee of the Blue Shield. Roerich Pact. Treaty on Protection of Artistic and Scientific Institutions and Historic Monuments. U.S. Committee of the Blue Shield [online]. 2018. [cit. 2018-05-19]. Dostupné z: <http://uscbs.org/1935-roerich-pact.html>; International Committee of the Red Cross. Treaties, States Parties and Commentaries. Treaty on the Protection of Artistic and Scientific Institutions and Historic Monuments (Roerich Pact). Washington, 15 april 1935. International Committee of the Red Cross [online]. 2018. [cit. 2018-05-19]. Dostupné z: <https://goo.gl/6vBeUK>

ustanoveno, že rozsáhlé ničení statků, nikoliv ničení jednotlivého statku, neobhájené vojenskou nutností, je chápáno jako silné porušení konvence.⁷

Klíčovou se ovšem v ochraně památek stala *Úmluva o ochraně kulturních statků za ozbrojeného konfliktu* z roku 1954 zabývající se jako první výlučně ochranou kulturních památek v ozbrojených konfliktech.⁸ Úmluva kodifikuje povinnost zabezpečit a respektovat kulturní statky, a to jak v dobách míru, tak i v případě vypuknutí válečného konfliktu. Vyjma případu vojenské nutnosti, kdy je možno použít kulturní památky pro vojenské účely. Podstatný je též tzv. *princip zvláštní ochrany*, kdy je v ozbrojeném konfliktu „kulturním statkům velké důležitosti“ přiznán výjimečný stav ochrany, imunita, kontrola a identifikace na základě speciálního znaku bílo-modrého štítu a možnost transportu movitých kulturních památek.⁹ První protokol z června 1977 vztahující se k Ženevským konvencím ze srpna 1949 rozlišoval civilní a vojenské objekty, přičemž v době ozbrojeného konfliktu bylo možné útočit pouze na objekty vojenské. Protokol nedovoloval útočení proti kulturním památkám ani jejich využití pro podporu dosažení vojenských cílů.¹⁰ Text Druhého dodatkového protokolu z roku 1999 vztahující se k úmluvě z roku 1954 upřesňuje ochranu kulturních památek v ozbrojených konfliktech, které nejsou mezistátního charakteru, a taktéž nově upravuje tzv. princip zesílené ochrany.¹¹ Roku 2002 byl přijat Římský statut Mezinárodního trestního soudu jakožto stálého soudního dvoru odsuzujícího válečné zločiny, mezi které se taktéž řadí ničení kulturních památek.¹²

I když je v legislativních dokumentech kodifikován princip zvláštní ochrany či princip zesílené ochrany, existují zjevné limity, které efektivní a absolutní ochranu kulturních památek v konfliktu ztěžují a komplikují. Jedná se například o nutnost dostatečného vnitrostátního práva zajišťující ochranu kulturních památek na jejich území, přičemž tyto památky nesměly do té doby být zneužity pro vojenské účely.¹³ Je zapotřebí poukázat na to, že z dokumentů legislativní povahy vyplývá, že se legitimně připouští

⁷ U.S. Committee of the Blue Shield. Laws and Treaties Protecting Cultural Property. Geneva Conventions. U.S. Committee of the Blue Shield [online]. 2018. [cit. 2018-05-19]. Dostupné z: <https://goo.gl/eRooue>

⁸ U. S. Committee of the Blue Shield. The 1954 Hague Convention on the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict. U.S. Committee of the Blue Shield [online]. 2015.[cit. 2016-08-15]. Dostupné z: <https://goo.gl/WZwrBL>

⁹ UNESCO Portal. Legal Instruments. Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict with Regulations for the Execution of the Convention 1954. UNESCO Portal [online]. 2016. [cit. 2016-08-15] Dostupné z: <https://goo.gl/uMCaE>

¹⁰ U.S. Committee of the Blue Shield. Laws and Treaties Protecting Cultural Property. Geneva Conventions. U.S. Committee of the Blue Shield [online]. 2018. [cit. 2018-05-19]. Dostupné z: <https://goo.gl/Trjovn>

¹¹ UNESCO Portal. Legal Instruments. Second Protocol To the Hague Convention of 1954 for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict 1999. UNESCO Portal [online]. 2016. [cit. 2016-08-15] . Dostupné z: <https://goo.gl/LeH2Ty>

¹² U.S. Committee of the Blue Shield. History of Protection of Cultural Property.Actions, Laws and Treatis 1993 - Present. U.S. Committee of the Blue Shield [online]. 2018. [cit. 2018-05-19]. Dostupné z: <https://goo.gl/Gxfmqg>

¹³ International Committee of the Red Cross. Second Protocol to the Hague Convention of 1954 for the Protection of Cultural Property in the event of Armed conflict The Hague, 26 March 1999. International Committee of the Red Cross [online]. 2017 [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <https://goo.gl/3YhEk4>

ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech, pokud se jedná o tzv. vojenskou nutnost. V tomto případě se nepřímo odhaluje vojenský význam, či hodnota, kterou kulturní památky nesou, a to i přesto, že s významem, potažmo hodnotou památek, není v dokumentech explicitně operováno.

Akademická a odborná reflexe mezinárodně-právního ukotvení ochrany kulturních památek v ozbrojených konfliktech přináší buďto podrobnější interpretaci a explanaci této kodifikace, zároveň se ale kriticky vymezuje proti stávající právní úpravě a upozorňuje na zjevné nedostatky. Jmenovitě například Neeru Chadha upozorňuje na nedostatečnou pozornost regulace vojenské nutnosti, kdy v jejím duchu stále dochází k ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech, a na nepřizpůsobivý univerzalismus legislativy. Dále uvádí, že ochrana kulturních památek v ozbrojeném konfliktu ve své podstatě znamená regulaci a způsob vedení ozbrojeného konfliktu ve vztahu ke kulturním památkám s cílem eliminovat jejich jakékoli poškození.¹⁴ Rezonujícím autorem je též Roger O'Keefe, který ve své publikaci *The Protection of Cultural Property* operuje s interpretacemi mezinárodně-právní kodifikace této problematiky, jejího vývoje a zaměřuje se výhradně na právní postupy sloužící k ochraně kulturních památek v ozbrojených konfliktech.¹⁵ Nutno zmínit též Jiřího Tomana podávajícího podrobnou interpretaci a komentáře k druhému protokolu Haagské úmluvy z roku 1954.¹⁶

Analýza literatury

Literatura zabývající se ochranou kulturních památek v ozbrojených konfliktech je rozmanitá, což ovšem nemusí být nutně vypovídajícím znakem její kompletnosti. Revize literatury je zaměřena na motivace ničení a hodnoty, které kulturní památky pro aktéry v ozbrojených konfliktech představují.

Napříč *dokumenty normativní povahy* společně se strategiemi, prohlášeními a dalšími materiály pod hlavičkou mezinárodních organizací je patrný univerzalistický přístup k hodnotám, respektive ke kulturní hodnotě památek, k jejichž ochraně se dokumenty zavazují. Tento v podstatě všeobíhající přístup k hodnotovému významu odkazuje k nedostatečnému či nepřesnému přístupu k efektivní ochraně kulturních památek v ozbrojených konfliktech. Je možné poznamenat, že se implicitně operuje i s hodnotou vojenskou, zejména s odkazem na obhajitelnost zničení kulturní památky na základě vojenské nutnosti, a ekonomickou, kterou kulturní památky představují, zejména ve smyslu zvláštních dokumentů kodifikujících ochranu kulturních památek před jejich ničením, drancováním a krádežemi vedoucími k jejich prodeji za účelem ekonomického zisku. Separování kulturní, vojenské a ekonomické hodnoty, které je možné

¹⁴ CHADHA, Neeru. Protection Of Cultural Property During Armed Conflict: Recent Developments. ISIL Year Book of International Humanitarian and Refugee Law. World Legal Information Institute [on-line]. 2001. [cit. 2018-05-15]. Dostupné z: <https://goo.gl/pxfWq4>

¹⁵ O'KEEFE, Roger. *The Protection of Cultural Property in Armed Conflict* [online], The Edinburgh Building: Cambridge University Press, 2006 [cit. 2018-05-15]. ISBN 978-0-511-26145-9. Dostupné z: <https://goo.gl/yL2jGn>

¹⁶ TOMAN, Jiří. *Cultural property in war; improvement in protection: commentary on the 1999 Second Protocol to the Hague Convention of 1954 for the Protection of Cultural Property in the event of Armed Conflict* [online], Paris: UNESCO Publishing, 2009 [cit. 2018-05-15]. ISBN 978-92-3-104142-6. Dostupné z: <https://goo.gl/Q5bv61>

z legislativních a nelegislativních dokumentů vyčíst, nelze označit za ucelený přístup v jejich ochraně a prevenci případného ničení. V takovém kontextu je nelze příliš dobře chápat jako hodnoty stejné, ne-li podobné váhy, což se jeví nelogické vzhledem k tomu, že primární snahou je zabránit ničení kulturních památek, ke kterému sice vedou různé motivace, ale neměla by jedna motivace být důležitější než druhá. Dokumenty vedoucí k ochraně kulturních památek v ozbrojených konfliktech v souvislosti s jejich ničením za účelem prodeje v zásadě nejčastěji vychází z kulturní hodnoty památek. Tím, že je s hodnotovým významem kulturních památek v dokumentech operováno, se dokazuje účel vzniku všech mezinárodně-právních a jiných snah o jejich ochranu v případě vypuknutí ozbrojených konfliktů. Nicméně absence názvosloví v těchto dokumentech mylně navádí k okleštěnému chápání problematiky.

Akademická reflexe problematiky odhaluje motivace, které jsou zkoumány, respektive zmiňovány, spíše povrchně. Jak se ukazuje na základě literatury a v rámci bezpečnostního diskursu, širší zkoumání motivací vedoucích k ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech je postaveno spíše na okraj nebo jako doplněk zkoumaných témat, které se ve většině odkazují na činnost samozvaného Islámského státu. Vyjma ucelenější práce Alberta Frigeria¹⁷ a Erica Nemetha¹⁸ lze z prohlášení akademiků vyčíst, a to v jakékoli výše uvedené formě, že poukazují téměř identicky na to, že k takovému druhu ničení dochází na základě snahy o zničení odlišné kultury a náboženství protivníka a upevnění své pozice na jeho úkor. Též se objevují zmínky o motivacích ničení založených na ekonomickém zisku uplatněného jako výhoda v rámci boje, tedy spíše jako motivace vojensko-ekonomická.

Společným jmenovatelem obsahu *populární reflexe problematiky* je vcelku jednostranné směřování uvažování o kulturní genocidě jakožto o primární a převažující uváděné motivaci aktérů vedoucí k ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech. Zamýšlení se nad a komentování problematiky motivací vedoucí k ničení se sbíhají jedním směrem k podobnému, až univerzalistickému vysvětlení a stávají se z nich všeobecně přijímané teze formující mínění o problematice. Způsoby ničení kulturních památek, které uvádí report Jeana-Luca Martineze¹⁹, odkazují na jiné druhy motivací, jakými je třeba motivace strategická či ekonomická. Jeví se ovšem jako nepřesné tvrdit, že všechny uvedené způsoby ničení lze klasifikovat jako motivace, jelikož se jedná spíše o způsoby ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech. V této části dostupné literatury je evidentní důraz na komentáře a analýzy k současnému či relativně nedávnému dění v souvislosti s ničením kulturních památek. Občasné se objevuje i kritika na nedostatečnou funkčnost právních dokumentů týkajících se ochrany kulturních památek v ozbrojených konfliktech. Na základě této části literatury lze konstatovat, že motivace, které vedou aktéry ozbrojeného konfliktu

¹⁷ FRIGERIO, Alberto. *Heritage Under Attack: A Critical Analysis of the Reasons Behind the Destruction of Cultural Property in the Event of Armed Conflict* [online], Aedon. 2/2014. [cit. 2018-03-05]. ISSN 1127-1345. Dostupné z: <https://goo.gl/X7JQ6g>

¹⁸ NEMETH, Erik. *Cultural Security: Evaluating the Power of Culture in International Affairs* [online], London: Imperial College Press, 2015 [cit. 2018-03-05]. ISBN 978-1-78326-548-0. Dostupné z: <https://goo.gl/gWqcUu>

¹⁹ MARTINEZ, Jean L. Cinquante propositions françaises pour protéger le patrimoine de l'humanité. *Culture Communication* [on-line]. Novembre 2015. [Cit. 2016-08-20] Dostupné z: <https://goo.gl/1tG13m>

k ničení kulturních památek, jsou primárně a nejčastěji založeny na kulturních čistkách, ikonoklasmu a pohnutkách ideologicko-náboženských.

TEORETICKÝ RÁMEC - IDEÁLNÍ TYPY VYSVĚTLENÍ NIČENÍ KULTURNÍCH PAMÁTEK V OZBROJENÝCH KONFLIKTECH

Zničení kulturní památky, stejně jako např. obsazení teritoria nebo bombardování elektrárny, je snahou o užití síly k dosažení politického zisku (ať už je tento zisk charakterizován materialistickou nebo idealistickou úvahou). V tom se shoduje i většina výše rozebrané literatury, která však nenabízí víc než obecný pohled na členění motivací na vojenskou nutnost a ostatní, nelegitimní pohnutky, tj. zejména kulturní genocidu a kriminální zisk. Pro systematický pohled na věc je tedy nutné obrátit se na práci Thomase Schellinga, který ve své práci *Diplomacy of Violence*, vymezuje veskrze dva druhy násilí a jeho využití v konfliktu, „zatímco cílem prvního je v podstatě pouze ničení, druhé je sofistikovanější a může sloužit k dosažení řady různých cílů“.²⁰

Protože i taková koncepce pracuje s ideálními typy, lze ji snadno využít k rozdělení konceptů na dvě skupiny. Záměr pouhého násilného ničení je obsažen v první uváděné skupině motivací ničení kulturních památek, jakou je kulturně-nábožensko-ideologická motivace, a kterou lze shrnout pod jednotný pojem kulturní genocida. Druhý uvedený typ násilí lze přiřadit k druhé zmiňované motivaci, kterou je vojenský význam ničení kulturních památek jakožto možnost dosažení vojenských/politických cílů použitím síly. Obě uváděné motivace je možno charakterizovat jako dva ideální typy motivací pro ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech. Takové členění je ale nedostatečné. Na kulturní a vojenské zneužití je vhodnější nahlížet jako na dvě skupiny ideálních typů a dále je členit.

Z výše uvedených vysvětlení pro zmíněný druh ničení bývá shrnováno pod jednotný pojem *kulturní genocida*. Vedle ní se objevuje též termín *etnocida* s tím, že etnocida odkazuje spíše na ničení duševního vlastnictví a identity dané kultury než na fyzickou likvidaci.²¹ Tento rozdíl je pro analýzu klíčový a představuje tedy druhý ideální typ.

Třetím vysvětlením pro ničení kulturních památek se na základě analýzy literatury ukázal *vojenský význam* památky samotné nebo jejího zničení. V právních a normativních dokumentech přetrvává legitimní možnost, že kulturní památky v době ozbrojených konfliktů mohou být ničeny či zničeny, a to navzdory různým pohledům na vhodnost či výhodnost zakotvení jejich ochrany.²² V praxi to tedy může znamenat, že na kulturní památku lze zaútočit, pokud je její ničení či úplné zničení v zájmu

²⁰ LUDVÍK, Jan. Odstrašení a jaderná strategie: Konceptuální analýza. *Mezinárodní vztahy* [on-line]. 2014, roč. 49, č. 1. s. 27-40. [cit. 2018-03-03]. ISSN 2570-9429 [on-line]. Dostupné z: <https://mv.iir.cz/issue/view/74>, s. 30

²¹ CLAVERO, Bartolomé. *Genocide or ethnocide, 1933-2007. How to make, unmake and remake law with words* [online], Milano - Giuffrè Editore, 2008 [cit. 2018-03-06]. ISBN 978-8814142772, s. 108. Dostupné z: <https://goo.gl/4ZpFfg>

²² CHADHA, Neeru. Protection Of Cultural Property During Armed Conflict: Recent Developments. *ISIL Year Book of International Humanitarian and Refugee Law*. World Legal Information Institute on-line]. 2001. [cit. 2016-08-21. Dostupné z: <https://goo.gl/pxfWq4>; BROOKS Julia. Attacks on Cultural Heritage in Armed Conflict. *Humanitarian Academy at Harvard* [on-line]. 3. 8. 2015. [cit. 2016-08-16]. Dostupné z: <http://www.atha.se/blog/ihl-briefing-2>

poražení protivníka. K tomu, aby bylo možné určit, zda se jednalo či nejednalo ničení či zničení kulturní památky motivované touto snahou, je třeba nahlédnout do literatury strategických studií, která se problémem přínosu užití vojenské síly zabývá detailně. Z výše uvedených důvodů, tj. nutné vazby na probíhající konflikt, je vhodné se omezit na oblast donucovacího užití vojenské síly v době války. V této souvislosti Robert Pape poukazuje na to, jak efektivně a cíleně použít vojenskou sílu, v jeho případě cílené letecké útoky, jako donucovací prostředek v rámci bojové strategie. Tím efektivně rozvíjí Schellingův koncept donucení (*compellence*, přestože sám používá termín *coercion*). Právě Pape rozvíjí jinak běžné členění donucovacích strategií na dvě kategorie potrestání (*punishment*) a odepření (*denial*). Ty poslouží pro svoji rozdílnost jako další dva ideální typy vojenských motivací.²³

Pátým ideálním typem lze nazvat akce pramenící z potřeby okamžitého nebo krátkodobého materiálního zisku, nejobvykleji motivaci finančního zisku. Rabování, rozkrádání a další majetkovou trestnou činnost, včetně účelového ničení neprodejných památek za účelem zvýšení ceny méně známých artefaktů či prodeje fragmentů, lze považovat za zvláštní typ motivace, který nelze zahrnout mezi výše uvedené, a to proto, že tento typ vede aktéry k ničení či poškození kulturních památek v ozbrojených konfliktech pro finanční zisk. Ten nelze považovat za strategický nástroj řešení konfliktu ani nutně neobsahuje ideologickou motivaci. I když je památka rozkradena, není zničena, tudíž si svůj symbolický význam dále zachovává a ideově motivované ničení tento ideální typ nesplňuje.

Na základě výše uvedeného a dostupné teoretické literatury bylo vymezeno pět ideálních typů, se kterými lze dále pracovat jako s analyticky odlišnými kategoriemi. Shrnuje je tabulka č. 1.

Tabulka č. 1 - Přehled a charakteristika ideálních typů motivací ničení

Typ motivace	Charakteristika
Etnocida	vyčištění od symbolů každé ideově nepřipustné kultury
Kulturní genocida	vyčištění od konkrétního etnika/skupiny a všech souvisejících symbolů
Donucení (potrestání)	signalizace rozhodnosti
Donucení (odepření)	ovlivnění rovnováhy vojenské síly
Finanční zisk	kriminální poškozování

Pro práci s ideálními typy bylo zapotřební vymezit proměnné, které slouží k odlišení jednotlivých ideálních typů zkoumaných posléze na konkrétních pěti případech. První

²³ PAPE, Robert A. *Bombing to Win. Air Power and Coercion in War*. USA: Cornell University Press, 1996. ISBN 978-0-80148-3; SCHELLING, Thomas C. *Arms and Influence*. US: Yale University Press, 1966.

proměnou je *ideová podstata konfliktu* soužící k identifikaci etnocydy a kulturní genocydy, tedy silně ideově podmíněných situací. Existují ale také případy ničení, kde podstata konfliktu buď ideová v zásadě není, nebo nejde o faktor v rozhodování, zda památku zničit. V takových případech mohou být památky ale stále ničeny, proto se nelze spokojit pouze s vysvětlením na tomto základě.

Další proměnou je využití *mechanismu hrozby*, kdy dle Schellinga je tento mechanismus vyloučen v případech etnocydy a kulturní genocydy, kde motivace k ničení překračuje základní úroveň vojenské racionality a kalkulace zisků a ztrát je významně odlišná²⁴. Tento přístup předpokládá, že válčící strana si je vědoma hodnot, které dané památky pro protivníka (nebo třetí stranu) znamenají, ten si jich cení a snaží se budovat mechanismy na jejich ochranu. Z toho důvodu je kulturní vazba protivníka na dané kulturní památky využívána jako protihodnota, která je ohrožena pro získání výhody.

Třetí proměnou je *hodnota památky pro útočníka*, kdy v případě ideově podmíněného ničení lze jasně určit motivaci pro útočníka ničit především památky, které sám vnímá negativně, ať už jde o symboly alternativního výkladu dějin nebo nenáviděného etnika. V logice vojenské hrozby je tato hodnota jen součástí komplexní kalkulace nákladů a přínosů. Vlastní negativní vnímání památky ji tak může posunout do zorného pole стратега, protože limitně zvyšuje přínosy ze zničení, resp. snižuje náklady na zničení. Na druhou stranu vlastní pozitivní vnímání památky může zvýšit využitelnost potenciálu jejího zničení jako signálu rozhodnosti. Není tedy podmínkou, aby byla památka útočníkem vnímána negativně, jako v případech ideově podmíněného ničení.

Dalším významným faktorem je *hodnota památky pro napadeného*. U ideově podmíněných typů pomáhá tento faktor oddělit etnocidu a kulturní genocidu, neboť v prvním případě nehraje cena památky pro napadeného podstatnější roli. V etnocidě je ničeno dědictví ideově nekonformní, bez ohledu na to, zda má nebo nemá pro protivníka nějakou hodnotu. Obdobnou logiku lze také použít při pohledu na kriminální motivace, které také nevynikají detailním zvažováním symbolického významu pro některou ze stran. Ve vojenských motivacích je naopak předpokladem funkčnosti pozitivní vnímání dané památky napadenou stranou.

Poslední proměnou je *zisk, který od zničení útočník očekává*. Zatímco v etnocidě je přínos ze zničení čistě ideologický, tedy potvrzení vlastního výkladu dějin a likvidace symbolů jakýchkoliv alternativ, v kulturní genocidě je přínos paradoxně bližší motivacím vojenským, totiž psychologickým. Nevychází však z logiky potrestání pro budoucí poslušnost (tedy užití mechanismu hrozby), jako v případě donucení, ale ze snahy o celkovou likvidaci. Pragmaticky viděno pomáhá takové použití síly vůči památkám také tím, že strach rozpohybuje obyvatelstvo nenáviděného etnika/skupiny. U odepření vojenské akce se už úvaha významně mění, neboť zisk je zde čistě vojenský, vyřešení situace na bojišti a vedlejší dopady jsou ziskem jen dodatečným. Kriminální motivace vynikají přímým finančním ziskem, který je nejen počátkem, ale i koncem úvahy o zničení nebo zanechání památky.

Uvedené proměnné společně s ideálními typy motivací byly detailně analyzovány na stanovených pěti případech. Jednotlivé ideální typy nazírané skrze tuto sadu proměnných shrnuje tabulka č. 2.

²⁴ SCHELLING, Thomas C. *Arms and Influence*. USA: Yale University Press, 1966.

Tabulka č. 2 - Ideální typy motivací ničení ve spojitosti se sadou proměnných

Typ	Ideová podstata konfliktu	Využití mechanismu hrozby	Hodnota památky pro stranu A (útočník)	Hodnota památky pro stranu B (napadený)	Zisk ze zničení
Etnocida	ano	nepřípustné	negativní	irelevantní	ideologický
Kulturní genocida	ano	nepřípustné	negativní	pozitivní	psychologický
Donucení (potrestání)	irelevantní	ano	irelevantní	pozitivní	psychologický
Donucení (odepření)	irelevantní	ano	irelevantní	pozitivní	operační
Finanční zisk	irelevantní	nepřípustné	žádná až negativní	irelevantní	finanční

PŘÍPADOVÉ STUDIE

DEVASTACE SVATYNÍ A RUKOPISŮ V TIMBUKTU

Průběh ozbrojeného konfliktu

V březnu roku 2012 se město Timbuktu stalo předmětem ničivého útoku hnutí Ansar Dine a Tuaregů, jejich záměrem bylo spíše šíření víry jednotného islámu než boj o nezávislost severu Mali. Prosazovali jednotný výklad islámu prostřednictvím násilných praktik na obyvatelích, jakými bylo například bičování či zákaz poslechu rádia.²⁵ V rámci šíření jednotného výkladu islámu s tím, že Bůh je jediný, se hnutí Ansar Dine společně s tuarežskými rebely zmocnilo hlavních měst a důležitých oblastí v severním Mali, včetně města Timbuktu.²⁶ Pomocí krumpáčů, zbraní a vypalování ohněm Ansar Dine zničilo súfijské mauzoleum Sidi Mahmúd,²⁷ dále pak další mauzolea a přes 4000 rukopisů uložených v Institutu islámských studií a výzkumu Ahmeda Baby bylo v lednu roku 2013 islamisty z Ansar Dine spáleno.²⁸ Islamisté s provoláním „Alláhu Akbar“ navíc zničili

²⁵ LITOING, Norbert Nougoutna. Rejecting shirk and promoting tawhid? A critical examination of the motivation and objective of the iconoclasts in Bamiyan (2001) and Timbuktu (2012). United Kingdom, Birmingham, 2015. Dostupné také z: <https://goo.gl/Er1yMb>. Disertační práce. University of Birmingham, Department of Theology and Religion. Vedoucí práce David Thomas., s. 29

²⁶ Ibid, s. 28

²⁷ BBC. Timbuktu shrines damaged by Mali Ansar Dine Islamists. *BBC* [on-line]. 30. 6. 2012. [cit. 2017-01-20]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-africa-18657463>

²⁸ MANHART, Christian. The International Destruction of Heritage: Bamiyan and Timbuktu. In: LOGAN, William; CRAITH, Nic, Máiréad; KOCKEL, Ullrich. *A Companion to Heritage Studies*. United Kingdom: Wiley Blackwell, 2015, s. 288

posvátné dveře, jejichž otevření je možné pouze v případě nastávajícího konce světa²⁹. Sanda Ould Boumama z uvedeného hnutí ničení odůvodnil tak, že pro ně veškeré náboženské památky v Timbaktu znamenají symbol modlářství, tedy napodobování skutečného islámu³⁰, a že toto „ničení je božským řádem“.³¹

Výklad hodnoty kulturních památek v Timbaktu a motivací k jejich ničení

Islamisté z radikální skupiny Ansar Dine společně s tuarežskými rebely, kteří Timbaktu obsadili, měli povědomí o nesmírné, nejen kulturní hodnotě, kterou mešity, svatá místa či rukopisy uložené v Timbaktu představují. Jedná se totiž o zásadní odkaz kulturního dědictví Afriky a historického vývoje islámské kultury. Klíčovou motivací, která k takovému ničení vedla, byla snaha o postih nejednotného vyznávání islámu, které dle rebelů kulturní památky představovaly. Po devastaci části těchto kulturních památek zdůraznila Irina Boková význam kulturních památek v Timbaktu s odkazem na jejich nesmírnou kulturní a historickou hodnotu a na jejich význam pro formování identity místních obyvatel.³²

Dále je uváděna kombinace motivací kulturně-nábožensko-ikonoklasticko-ideologických.³³ Objevují se také argumenty, že motivace ničení měla nábožensko-politický základ. Ty odkazují na podstatu nutnosti šíření islámského práva šaría prostřednictvím násilného chování. Konfliktní situace v Mali měla přinést vhodný moment pro islamistickou politickou agitaci s cílem ukázat lidem, že jejich směr je jediný správný, a legitimizovat tak své cíle a prosadit jednotnou víru v islám napříč všemi malijskými etniky a získat tak politickou moc. S tím souvisí argument, že ničení kulturních památek v Timbaktu zapříčinila motivace protestu proti nastolenému řádu Západu, který si svým chováním části světa podmaňuje.³⁴

Vysvětlení ničení

Ozbrojený konflikt, ve kterém k ničení kulturních památek došlo, poskytl prostor pro radikalizaci zejména hnutí Ansar Dine a tuarežských rebelů, kteří využili situace k prosazování svých nábožensko-ideologických představ. K tomu posloužilo právě ničení kulturních památek v Timbaktu. To zastínilo původní separatistické tendence, které byly

²⁹ MARK, Monica. Malian Islamists attack world heritage site mosques in Timbuktu. *The Guardian* [on-line]. 2. 7. 2012. [cit. 2017-01-20] Dostupné z: <https://goo.gl/ibjrm9>

³⁰ BBC. Timbuktu shrines damaged by Mali Ansar Dine Islamists. BBC [on-line]. 30. 6. 2012. [cit. 2017-01-20]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-africa-18657463>

³¹ THAROOR, Ishaan. Timbuktu's Destruction: Why Islamists Are Wrecking Mali's Cultural Heritage. *Time* [on-line]. 2. 7. 2012. [cit. 2017-01-20]. Dostupné na: <https://goo.gl/t2Kx8>

³² MANHART, Christian. The International Destruction of Heritage: Bamiyan and Timbuktu. In: LOGAN, William; CRAITH, Nic; Máiréad; KOCKEL, Ullrich. *A Companion to Heritage Studies*. United Kingdom: Wiley Blackwell, 2015, s. 289

³³ LITOING, Norbert Nougoutna. *Rejecting shirk and promoting tawhid? A critical examination of the motivation and objective of the iconoclasts in Bamiyan (2001) and Timbuktu (2012)*: United Kingdom [on-line]. Birmingham, 2015 [cit 2018-03-17]. Dostupné z: <https://goo.gl/Er1yMb>. Disertační práce. University of Birmingham, Department of Theology and Religion. Supervisor David Thomas.

³⁴ BEVAN, Robert. *The destruction of memory. Architecture at war*. United Kingdom: London. Reaktion Books LTD, 2016. ISBN: 9781780236087

katalyzátorem pro vypuknutí malijského ozbrojeného konfliktu. Není nijak zřejmé, že by devastace kulturních památek měla za cíl přinést politicko-mocenský kredit spojený s touhou obsazovat více a více území. V rámci konfliktu také nedochází k systematickému vyhlazování obyvatelstva nebo jeho plošnému/masovému vyhánění, ve kterém by zničení svatyní sehrávalo nátlakovou roli. Lze se proto domnívat, že útočník preferoval ideologický přínos nad dalšími potenciálními zisky.

Lze se tudíž přiklonit k vysvětlení tohoto případu pomocí konceptu *etnocydy* čili cíleného očišťování konfliktního území od symbolů nenáviděné kultury, ovšem nikoliv ve spojení s likvidací konkrétního etnika.

ZNIČENÍ STARÉHO MOSTU VE MĚSTĚ MOSTAR

Průběh ozbrojeného konfliktu

Rozpad Jugoslávie vyvolal na Balkáně řadu etnických konfliktů vnímaných jako změt různých lokálních střetů, kde proti sobě stáli odlišní aktéři.³⁵ Samotná Bosna a Hercegovina se populačně skládala ze tří etnik - Srbů, Chorvatů a bosenských muslimů, jejichž neshody vyvolaly ozbrojený konflikt na území Bosny a Hercegoviny mezi lety 1992 a 1995, který byl charakteristický zejména etnickými čistkami a ničením nejen kulturních památek.³⁶ Situace soužití tří etnik měla být vyřešena vznikem regionů, které by kopírovaly etnické složení, ovšem bez úspěchu.³⁷ Bosenští Srbové s pomocí Jugoslávské národní armády však obsadili v listopadu 1992 většinu území Bosny a Hercegoviny, kde po skončení války nezůstal jediný nezničený minaret a docházelo k masovému vraždění, etnickým čistkám a ničení kulturních památek se záměrem dosažení čistoty rasy.³⁸

Po dobu devítiměsíčního obléhání Mostaru s počátkem v roce 1992 došlo k ničení historického města Mostar včetně Starého mostu. Přestože bosenská armáda měla hlavní štáb na západním břehu města, fyzicky byly jednotky koncentrovány na břehu východním. Naopak západní břeh byl obsazen jednotkami chorvatské armády.³⁹ Předem plánovaný a dobře připravený útok započal v brzkých hodinách 9. května 1993, kdy chorvatské jednotky devastujícím útokem zničily Starý most. Chorvatská armáda pokračovala útokem na civilní bosenské obyvatelstvo zejména v západní části města, která byla nejen po zničení Starého mostu izolována. Docházelo k masovému vraždění i etnickým čistkám tisíců bosenských obyvatel.⁴⁰ V hledáčku se ocitli především bosenští muslimové a jejich kulturní odkaz a historie, který měl být společně s etnickou skupinou

³⁵ BJELAKOVIC, Nebojsa; STRAZZARI, Francesco. The sack of Mostar, 1992-1994: The politico-military connection. *European Security* [on-line]. 1999, roč. 8, č. 2. S. 73-102. [cit. 2018-03-13]. DOI 10.1080/09662839908407407 (on-line). Dostupné z: <https://goo.gl/gBeJKS>, s. 73

³⁶ Ibid., s. 74

³⁷ LAMPE, John R. Bosnian Conflict. *European History* [1992-1995]. Encyclopaedia Britannica [on-line]. 5. 9. 2016. [cit. 2017-03-30]. Dostupné z: <https://goo.gl/Wucxii>

³⁸ WALASEK, Helen. Ethnic cleansing, war crimes and the destruction of cultural heritage: not Syria, but Bosnia twenty years ago. *Open Democracy* [on-line]. 22. 2. 2016. [cit. 2017-03-17]. Dostupné z: <https://goo.gl/CUQSWX>

³⁹ Siege of Mostar. In: *Bosnia Facts.info* [online]. 2017 [cit. 2018-09-10]. Dostupné z: <https://goo.gl/xuV5nD>

⁴⁰ Ibid.

vyhlazen.⁴¹ Cílem bylo „vytvoření mono-etnické říše s fiktivní minulostí“.⁴² Pod hlavičkou operace *Neretva 93* zahájila bosenská armáda ofenzivu proti obležení města chorvatskými jednotkami a jejich ozbrojeným útokům na obyvatele.

Výklad hodnoty Starého mostu a motivací k jeho ničení

Uváděné důvody zničení se různí. Co se týče Starého mostu, znamenal z jednoho pohledu dráždivý element pro chorvatské jednotky, které v něm spatřovaly odkaz na pozůstatek muslimského kulturního dědictví. Zmiňovaný je taktéž útok na diverzitu a odlišnou symboliku, kterou kulturní památky představovaly vzhledem k etnickým a náboženským skupinám, které v oblasti žijí a symbolizující „pluralistickou identitu: knihovny, archivy, muzea a místa (...)“⁴³, kde se protkávala existence různých kulturních vlivů a historická paměť různých etnických skupin.⁴⁴ Uvádí se též, že se jednalo o plánované čistky obyvatel a jejich kulturních památek s cílem zničení jakékoli historické a kulturní stopy po jejich existenci. Z pohledu druhého představoval Starý most taktickou hodnotu, jelikož Bosňané se přes Starý most dostávali ke zdrojům pitné vody či zásobám zbraní.⁴⁵ Právě odříznutí východní části města od západní je chápáno jako dílčí strategické vítězství Chorvatů v bosenské válce, které navíc podlomilo morální sílu Bosňanů.⁴⁶

Vysvětlení ničení

Jak ukazuje výše uvedené, dvojí interpretace existuje i v případě zničení historického centra a Starého mostu v Mostaru. Je třeba jednotlivé události bojů v oblasti Mostaru do jisté míry oddělovat. Jde zejména o první dělostřelecký útok na historické centrum Mostaru, který byl pravděpodobně zacílen na ozbrojené pozice a některé historické budovy při něm byly zničeny více méně náhodou a dále na operaci, při které byl zničen Starý most a zahájen útok proti civilnímu obyvatelstvu.

Zničení Starého mostu tedy není možné klasifikovat jako akt ničení na základě tzv. vojenské nutnosti, nýbrž je zřejmý příklon ke kulturní motivaci zničení namířené

⁴¹ WALASEK, Helen. Ethnic cleansing, war crimes and the destruction of cultural heritage: not Syria, but Bosnia twenty years ago. Open Democracy [on-line]. 22. 2. 2016. [cit. 2017-03-17]. Dostupné z: <https://goo.gl/CUQSWX>

⁴² Ibid.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ ČESKÁ TELEVIZE. Starý most v Mostaru – symbol bosenské války. Česká televize [on-line]. 9. 11. 2013. [cit. 2017-03-18]. Dostupné z: <https://goo.gl/4mUSVN>; BBC. Bosnia bridge rises again. BBC [on-line]. 22. 8. 2003. [cit. 2017-03-18]. Dostupné z: <https://goo.gl/E4KjZc>; ZOODSMA, Marieke. „No one before me, history is written after me“ – The destruction of cultural heritage as a tactic of war. What is happening now [on-line]. 29. 3. 2015. [cit. 2017-03-18]. Dostupné z: <https://goo.gl/LeHbt6>; WALASEK, Helen. Ethnic cleansing, war crimes and the destruction of cultural heritage: not Syria, but Bosnia twenty years ago. Open Democracy [on-line]. 22. 2. 2016. [cit. 2017-03-17]. Dostupné z: <https://goo.gl/CUQSWX>

⁴⁶ BLOCK, Robert; BELLAMY, Christopher. Croats destroy Mostar's historic bridge. *The Independent* [on-line]. 10. 11. 1993. [cit. 2017-03-18]. Dostupné z: <https://goo.gl/vznLHJ>; ZOODSMA, Marieke. „No one before me, history is written after me“ – The destruction of cultural heritage as a tactic of war. What is happening now [on-line]. 29. 3. 2015. [cit. 2017-03-18]. Dostupné z: <https://goo.gl/LeHbt6>

proti kulturním památkám spojeným s odlišnými etnickými a náboženskými skupinami s cílem jim uškodit.⁴⁷ Jde tedy o případ vysvětlitelný pomocí konceptu *kulturní genocidy*.

BOMBARDOVÁNÍ DRÁŽDAN V ROCE 1945

Průběh ozbrojeného konfliktu

Bombardování Drážďan se odehrálo na sklonku 2. světové války, kdy spojenecké síly, zejména z USA a Velké Británie, převažovaly nad ozbrojenou silou Německa a nacistických spojenců. Útok nesměl ohrozit návrat vojsk z Východu, ani postup vojsk ze Západu, přesto měl být dodržen cíl - zničení továren na trysková letadla, ponorky, zásobárny pohonných hmot a komunikací zabraňující Německu rozmístění a postup jeho dalších bojových jednotek. Drážďany v tomto ohledu byly klíčovým místem bombardování, jelikož se objevil argument, že kdyby město nebylo bombardováno, mohlo by být Němci využito jako náhradní železniční spojení vynahrazující škody způsobené bombardováním Lipska a Berlína. Spojenečtí zpravodajci zachytili zprávu, že by Německo koncem března 1945 mohlo posílit východní frontu až o 42 divizí. Sověti v tomto kontextu chápali připravované strategické bombardování jako šanci k pozemním útokům a rychlejšímu postupu z Východu. Společně s Velkou Británií a USA předpokládali, že bombardování rozštěpí německou schopnost pružně reagovat na všech jeho bojových frontách a velení bude zmateno.⁴⁸ Stavělo se na Eisenhowerově předpokladu, že strategické letecké bombardování „zabrání nepříteli přepnout síly tam a zpět dle libosti z jedné fronty na druhou“.⁴⁹

Ve dnech 13. - 15. února roku 1945 zaútočily na Drážďany spojenecké síly Velké Británie (jednotky *Royal Air Force* - RAF) a jednotky USA (*United States Army Air Forces* - USAAF). Dne 13. února proběhly první bombové nálety na drážďanské nádraží nedaleko historického centra. Celodenní bombardování bylo v režii RAF, do akce se další den zapojily USAAF, způsobující neutuchající požár ve městě se spoustou obětí na civilistech. Neočekávaná intenzita požáru společně s nepříznivými povětrnostními podmínkami značně limitovala přesnost bombových útoků. V průběhu bombardování se zvyšovala snaha útočit na komunikace s cílem umocnit už tak rozdmýchaný chaos ve městě a jeho okolí. Bombardování Drážďan zničilo přes 80 % města. V rámci historického centra byla zdevastována zejména katedrála Frauenkirche, palác a značně poničen byl též komplex Zwinger. Strategické bombardování nemělo tak efektivní dopad, jak si spojenci představovali - například železniční komunikace byla do několika dní obnovena. Spor o účinnost bombového útoku se vede do současnosti. Otázkou zůstává, zda se jednalo o vojenskou nutnost, která byla rozhodující v ukončení války, či nikoliv. S kritikou se shledala strategie plošného bombardování města pod velením

⁴⁷ RIEDLMAYER, J. András. *Destruction of cultural heritage in Bosnia-Herzegovina, 1992-1996: A Post-war Survey of Selected Municipalities* [on-line]. USA: Cambridge, 2002. s. 3. [cit. 2018-03-10] Dostupné z: <https://goo.gl/sKxtrD>

⁴⁸ DETLEF, Siebert. *British Bombing Strategy in World War Two*. BBC [on-line]. 17. 2. 2011. [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <https://goo.gl/U6GNku>

⁴⁹ New World Encyclopedia. *Bombing of Dresden in World War II*. New World Encyclopedia [on-line]. 2017 [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <https://goo.gl/wMHRE4>

Arthura Harrise (RAF), které sice zasáhlo vojenské cíle, fatální důsledek mělo ovšem i na civilní objekty včetně civilistů. Němci projevili snahu využít zničeného města jako předmětu propagandy a odvetného útoku na Spojence.⁵⁰

Výklad hodnoty Drážďan - Labského údolí a historické části města a motivací k jejich ničení

Drážďany, přezdívané Florencie na Labi, představují historické, kulturní a sociální centrum zejména od 17. století pyšníci se snoubením pokroku i architektonických skvostů. Uváděná motivace vedoucí k útoku na Drážďany byla vojenského charakteru. Šlo o oslabení německé válečné výroby, která se v městě soustředila. Jednalo se zejména o letadla, ponorky, optiku, zbraně a zásobárny pohonných hmot.⁵¹ Sporné vnímání samotného bombardování přivádí k myšlence „*teroristického bombardování*“⁵² s tím, že je třeba „*odpovědět jazykem, kterému Hitler rozumí*“⁵³, kdy nehrály prim vojenské motivace oslabení nepřítele, ale útok na jeho obyvatelstvo s odkazem na Churchillova slova, že chce zajistit „*naprosto zničující, vyhlazující útoky prostřednictvím těžkých britských bombardérů na nacistickou domovinu*“ s cílem „*demoralizovat Němce, aby katalyzovali změnu režimu*“⁵⁴. S blížícím se koncem války existuje úvaha, že britské a americké jednotky chtěly prostřednictvím bombardování Drážďan demonstrovat svoje schopnosti a sílu vůči Sovětskému svazu.⁵⁵

Vysvětlení ničení

Klíčovou argumentaci pro vyhodnocení případu poskytuje kontext útoků proti německým městům. Churchill sám je formuloval jako nátlakové akce s cílem stupňovaného trestání civilního obyvatelstva do chvíle, než bude samo iniciovat změnu režimu.⁵⁶ Obdobně lze mechanismus hrozby spatřovat v tom, že likvidace historické perly jako Drážďany

⁵⁰ HILLS, Suzannah. 'I would have destroyed Dresden again': Bomber Harris was unrepentant over German city raids 30 years after the end of World War Two. *Daily Mail* [on-line]. 11. 2. 2013. [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <https://goo.gl/5wdBWb>; SELWOOD, Dominic. Dresden was a civilian town with no military significance. Why did we burn its people? *The Telegraph* [on-line]. 13. 2. 2015. [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <https://goo.gl/JWgvc3>

EICHNER, Rudolph. The Bombing of Dresden. The History Learning Site [on-line]. 2016. [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <https://goo.gl/7Dz2ZS>

⁵¹ HILLS, Suzannah. 'I would have destroyed Dresden again': Bomber Harris was unrepentant over German city raids 30 years after the end of World War Two. *Daily Mail* [on-line]. 11. 2. 2013. [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <https://goo.gl/5wdBWb>; EICHNER, Rudolph. The Bombing of Dresden. The History Learning Site [on-line]. 2016. [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <https://goo.gl/7Dz2ZS>

⁵² SELWOOD, Dominic. Dresden was a civilian town with no military significance. Why did we burn its people? *The Telegraph* [on-line]. 13. 2. 2015. [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <https://goo.gl/JWgvc3>

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ EICHNER, Rudolph. The Bombing of Dresden. The History Learning Site [on-line]. 2016. [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <https://goo.gl/7Dz2ZS>

⁵⁶ SELWOOD, Dominic. Dresden was a civilian town with no military significance. Why did we burn its people? *The Telegraph* [on-line]. 13. 2. 2015. [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <https://goo.gl/JWgvc3>

ukazuje odhodlání jednak Sovětskému svazu, jak poukazuje Eichner⁵⁷, ale také Němcům, kteří na počátku roku 1945 již museli tušit, že spojenecká ofenziva skončí okupací. Této úvaze nasvědčuje i fakt, že maršál letectva Arthur Harris byl sám velkým zastáncem a teoretikem strategického bombardování jako prostředku ke zlomení morálky protivníka, který tuto strategii důsledně a metodicky uplatňoval.⁵⁸

Souhrnný pohled na bombardování Drážďan vede k závěru, že jde spíše o případ *donucení potrestáním* resp. jeden z případů řetězce útoků, které mají tento význam. Minimální kulturní rozdíly mezi útočníkem a napadeným a jejich relativně mělký vztah (v rámci konfliktu) ke zničené památce nasvědčují tomu, že nejde o etnocidní nebo kulturně-genocidní motivace. To ostatně vylučuje i kontext celého konfliktu, kde k podobným akcím sice docházelo, ale pouze ze strany Němců vůči specifickým etnikům na jimi ovládaných územích. Naopak poměrně široké snahy o záchranu evropského kulturního dědictví během války ze strany spojenců, kterým se systematicky věnovali již od roku 1942, nasvědčují spíše tomu, že si uvědomovali univerzální hodnotu památek pro evropskou civilizaci jako celek.⁵⁹ I proto lze vidět útok na Drážďany jako trestající se silným signálem odhodlání.

NIČENÍ MĚSTA PALMÝRA SAMOZVANÝM ISLÁMSKÝM STÁTEM

Průběh ozbrojeného konfliktu

Spouštěčem nepokojů části obyvatelstva Sýrie (zejména sunnitské části populace společně se sektářskými skupinami) proti Assadově diktátorské vládě a jeho šíitským alávitským podporovatelům byly ekonomické problémy země a porušování lidských práv a svobod obyvatelstva. Na jaře roku 2011 se do počínající občanské války se zapojili vnější aktéři jako například USA, Rusko, Turecko či organizace Hizballáh s cílem prosazovat své zájmy a ovlivňovat průběh a zejména následné ukončení ozbrojeného konfliktu. Po vypuknutí bojů opoziční síly trochu oslabily v porovnání s nárůstem sil islamistických skupin jako například Fronta al-Nusrá napojená na al-Kajdu či džihádistů sdružených zejména pod vlajkou samozvaného Islámského státu, který si nárokoval a snažil se obsadit syrská území od roku 2013.⁶⁰

Na jaře roku 2015 padlo město Palmýra do rukou samozvaného Islámského státu po sedmidenním obléhání a přemožení sil Assadova režimu, který svoje jednotky stáhl

⁵⁷ EICHNER, Rudolph. The Bombing of Dresden. The History Learning Site [on-line]. 2016. [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <https://goo.gl/7Dz2ZS>

⁵⁸ HARMON, Christopher C. *Are We Beasts? Churchill and the Moral Question of World War II Area Bombing* [on-line] Newport, RI: Naval War College, 1991. [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <https://goo.gl/fVgCsd>

⁵⁹ COGBILL, James B. Protection of Arts and Antiquities during Wartime: Examining the Past and Preparing for the Future. *Military Review* [on-line]. 2008. [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <https://goo.gl/7CXMVC>

⁶⁰ AL JAZEERA. Syria's Civil War Explained from the Beginning. Al Jazeera [on-line]. 27. 4. 2017. [cit. 2017-04-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/nFkchZ>; SHARWOOD, Anthony. 10 simple points to help you understand the Syria conflict. *News* [on-line]. 29. 7. 2016. [cit. 2017-04-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/PqLEH1>

do svých útočišť na západě země.⁶¹ Město Palmýra je významně strategicky umístěno, a to mezi Damaškem a dobývaným městem Dajr az-Zaur. Palmýra představuje klíčové spojení cest napříč Sýrií a pouštní oblastí⁶². Samozvaný Islámský stát po obsazení města Palmýra zaměřil svoji pozornost na archeologické památky ve městě, které pokládá za modlářské a neslučitelné s jeho představou pravé víry⁶³. Ztráta Palmýry, ale také okolních plynových polí, znamenala pro Assadův režim zásadní strategickou újmu. Tato oblast totiž zajišťuje velkou část zdrojů elektřiny dodávanou do západních oblastí ovládaných režimem a též do východní provincie Dajr az-Zaur, kde režim také bojoval proti samozvanému Islámskému státu. Navíc ovládnutí města Palmýry otvíralo cestu k útokům na Damašek či Homs, které představovaly klíčové oblasti Assadových ozbrojených sil.⁶⁴ Ze strany samozvaného Islámského státu došlo ke zničení Baal-Saminova chrámu, monumentálního oblouku kolonády, části fasády divadla či mnoha věžových hrobek.⁶⁵ K ničení kulturních památek samozvaný Islámský stát využíval především výbušniny, a to nejen cíleně ukládané do vybraných objektů nebo jejich částí, ale podmiňoval také celé území, kde se historické stavby v Palmýře nacházejí.⁶⁶ Toto ničení představuje psychologicky až kulturně pragmaticky zaměřené vedení boje, které je neúčinnější co do působení na místní obyvatelstvo a dosahování cílů samozvaného Islámského státu, jelikož ničení kulturních a náboženských staveb způsobuje nejistotu a nestabilitu pro místní obyvatelstvo.⁶⁷ Zničení kulturních památek v Palmýře způsobilo zásadní ztrátu archeologicko-kulturně-náboženského významu propojení řecko-římské a arabské civilizace, tedy spojení Západu a Východu.⁶⁸ Obléhání

⁶¹ SHAHEEN, Kareem. Palmyra: Historic Syrian City Falls under Control of ISIS. *The Guardian* [on-line]. 21. 5. 2015. [cit. 2017-04-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/YPjgXp>

⁶² Islamic State conflict: Syrian forces enter Palmyra. *BBC* [on-line]. 2016. [cit. 2017-04-26]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-35888723>; BARNARD, Anne; SAAD, Hwaída. ISIS Fighters Seize Control of Syrian City of Palmyra, and Ancient Ruins. *New York Times* [on-line]. 20. 5. 2015. [cit. 2017-04-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/hxbXii>

⁶³ Palmyra: Islamic State militants destroy Tetrapylon, Roman Theatre facade in ancient city, antiquities chief say. *ABC* [on-line]. 20. 1. 2017. [cit. 2017-04-26]. Dostupné z: <https://goo.gl/xdtdRW>; BAILEY, Dominic. Palmyra: Islamic State's demolition in the desert. *BBC* [on-line]. 5. 10. 2015. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-34294287>

⁶⁴ SHAHEEN, Kareem. Palmyra: historic Syrian city falls under control of Isis. *The Guardian* [on-line]. 21. 5. 2015. [cit. 2017-04-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/YPjgXp>

⁶⁵ Palmyra: Islamic State militants destroy Tetrapylon, Roman Theatre facade in ancient city, antiquities chief say. *ABC* [on-line]. 20. 1. 2017. [cit. 2017-04-26]. Dostupné z: <https://goo.gl/xdtdRW>; BAILEY, Dominic. Palmyra: Islamic State's demolition in the desert. *BBC* [on-line]. 5. 10. 2015. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-34294287>

⁶⁶ Islámský stát vyhodil v Palmýře do povětří 2000 let starý Vítězný oblouk. *Aktuálně.cz* [on-line]. 5. 10. 2015. [cit. 2017-04-26]. Dostupné z: <https://goo.gl/RydgdW>; Destrukce nekončí. Islámský stát se pokouší vyhodit do povětří Belův chrám. *E15.cz* [on-line]. 31. 8. 2015. [cit. 2017-04-26]. Dostupné z: <https://goo.gl/C3tgN6>

⁶⁷ ROMEY, Kristin. ISIS Destruction of Ancient Sites Hits Mostly Muslim Targets. *National Geographic* [on-line]. 2. 7. 2015. [cit. 2017-04-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/8kYmUZ>

⁶⁸ YASSIN-KASSAB, Robin. Isis's destruction of Palmyra: 'The heart has been ripped out of the city'. *The Guardian* [on-line]. 2. 9. 2015. [cit. 2017-04-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/tRmwT4>

města Palmýra skončilo po deseti měsících, kdy syrské vládní síly se spojeneckými milicemi a ruskou leteckou podporou město dobyly zpět.⁶⁹

Výklad hodnoty kulturního dědictví v Palmýře a motivací k jeho ničení

Palmýra představuje zásadní historický odkaz, který má pro lidstvo sloužit jako sjednocující prvek v jejich rozličnosti s odkazem na minulost a s cílem překlenout etnické, náboženské či kulturní bariéry mezi různými, nejen etnickými, skupinami. Jedno z častých tvrzení je, že samozvaný Islámský stát vnímá historickou Palmýru jako modlářská svatá místa se silným symbolismem. Mimo tyto uváděné motivace se objevují i ty, které odkazují k motivaci ničení z důvodu prodeje historických artefaktů na černém trhu, tedy důvody ekonomického zisku, či k potřebě zničit nevyhovující nábožensko-ikonoklastické památky, anebo k pouhému zviditelnění se.⁷⁰ Irina Boková útoky kontinuálně odsuzovala jakožto útoky na identitu tamních obyvatel s tím, že důvody k ničení jsou etnicko-kulturního charakteru.⁷¹ Samozvaný Islámský stát vnímá:

*„Starobylé kulturní dědictví jako výzvu pro loajalitu a legitimitu iráckého nebo syrského lidu k samotnému Islámskému státu. Ničení takového dědictví je tak součástí jejich povinnosti (...) odmítnout takovou „nacionalistickou agendu“, kterou sochy, chrámy a města představují“.*⁷²

Veškeré předislámské kulturní dědictví je samozvaným Islámským státem vnímáno obecně jako znak polyteismu, proti kterému se vyhraňují a současně též jako ničení ikonoklastického charakteru.

Vysvětlení ničení

Charakter syrského konfliktu lze jen obtížně vymezit pouze mocenskou politikou, lze se však domnívat, že jde o převládající motiv. Přestože se zejména samozvaný Islámský stát snaží ukazovat své angažmá v pojmech kosmologického střetu pravověrných s bezvěrci a kacíři, je drtivá většina střetů v tomto konfliktu motivována bojem o území a o jeho udržení. Opakované operace samozvaného Islámského státu směrem k Palmýře nelze z tohoto kontextu vyjmout.

Klíčovým prvkem v hodnocení případu je užití mechanismu hrozby. Je pravdou, že po jejím dobytí byla část památek zničena, velká část komplexu však zůstala nedotčena

⁶⁹ Palmyra: Islamic State militants destroy Tetracylon, Roman Theatre facade in ancient city, antiquities chief say. ABC [on-line]. 20. 1. 2017. [cit. 2017-04-26]. Dostupné z: <https://goo.gl/xdtdRW>; Islamic State conflict: Syrian forces enter Palmyra. BBC [on-line]. 2016. [cit. 2017-04-26]. Dostupné z: <https://goo.gl/XH3VTN>

⁷⁰ YASSIN-KASSAB, Robin. ISIS's destruction of Palmyra: 'The heart has been ripped out of the city'. The Guardian [on-line]. 2. 9. 2015. [cit. 2017-04-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/tRmwT4>

⁷¹ World Heritage Centre. Director-General of UNESCO appeal for protection of Syria's cultural heritage. WHC UNESCO [on-line]. 30. 3. 2012. [cit. 2017-04-20]. Dostupné z: <http://whc.unesco.org/en/news/862/>; World Heritage Centre. Syria's Six World Heritage sites placed on List of World Heritage in Danger. WHC UNESCO [on-line] 20. 6. 2013. [cit. 2017-04-20]. Dostupné z: <http://whc.unesco.org/en/news/1038/>

⁷² ROBERTS, David. Palmyra and the logic of loss. BBC [on-line]. 23. 5. 2015. [cit. 2017-04-20]. Dostupné z: <https://goo.gl/VQXc2z>

nebo byla poničena pouze částečně. Zřejmou kalkulaci hrozbou lze však spatřovat v zaminování celého prostoru historické Palmýry a následné výhružce odpálením v případě útoku na místní pozice samozvaného Islámského státu. Takové využití hodnoty památky jako protihodnoty za vojenskou nečinnost je ukázkovým příkladem hrozby. Ta je ještě podpořena částečným poničením celého souboru, jakožto signálem odhodlání v případě potřeby likvidaci skutečně realizovat. Na rozdíl od předchozích případů lze také dokumentovat přímý vojenský zisk z útoku proti památkám. To pak vede přinejmenším k oddálení protiofenzivy vládních sil (v tomto případě v zásadě až do zapojení Ruska) a k podstatně opatrnějšímu a tím také pomalejšímu postupu v momentě její realizace. Přínos z takového scénáře je dvojitý. Jednak umožňuje udržení kontroly nad daným územím při alokaci menších sil k jeho obraně. Dále pak jde o získání větší volnosti pro vlastní vojenskou akci z takto zajištěného území.

Ponechání souboru v dostatečně zachovalém stavu vylučuje etnocidní motivace, protože nenaplnuje podmínku aktivní snahy o úplnou likvidaci celé památky - není přítomný související prvek kulturního nihilismu. Namísto toho je racionálně kalkulováno s cenou památky, s přínosy a riziky zničení. Jednoznačný a zřejmý vojenský přínos v podobě oddálení ofenzivy, odepření přístupu ke strategicky významnému regionu pro vládní síly a vlastního přístupu k dalším možným směrům útoku proti vládnímu držení teritoria umožňuje případ zařadit jako téměř ukázkové *donucení odepřením* vojenské akce.

DESTRUKCE PAMÁTEK ASYRSKÉ ŘÍŠE NA BLÍZKÉM VÝCHODĚ

Průběh ozbrojeného konfliktu

Ozbrojený konflikt na území Iráku byl do jisté míry spojen s občanskou válkou na území Sýrie, a to zejména z pohledu společného nepřitele, kterým byl samozvaný Islámský stát a jeho nároky na území, vražedné praktiky a ničení kulturních památek jak na území Sýrie, tak i na území Iráku.⁷³

Probíhající občanská válka v Sýrii poskytovala úrodnou půdu pro zesílené aktivity islamistických bojovníků. Neúspěšné pokusy oslabit islamisty eskalovaly v roce 2014, kdy samozvaný Islámský stát ve spojení s al-Kajdou obsadil město Fallúdža v provincii Anbar nedaleko Bagdádu. V důsledku toho musela město opustit irácká armáda. Narůstaly ozbrojené útoky ze strany islamistických bojovníků, kteří se primárně zaměřili na útoky proti skupinám odlišného etnického původu či náboženského vyznání. Prvním klíčovým bodem pro postup samozvaného Islámského státu společně s jeho teritoriálními nároky bylo obsazení Mosulu, který je druhým největším iráckým městem.⁷⁴

Mosul s přilehlými vesnicemi byli pod kontrolou samozvaného Islámského státu již od června 2014. V počátcích obsazení města se v hledáčku bojovníků objevily rukopisy, knihy či staletí staré arabské nástroje sloužící pro vědecké účely. Celkem se odhaduje zničení až osmi tisíc vzácných písemností. Ničení neunikla ani knihovna univerzity v Mosulu či mešita proroka Jonáše uctívaná křesťany i muslimy jakožto signál, že tento

⁷³ ČESKÁ TELEVIZE. Odborník k ničení památek: Islámský stát chce hlavně šokovat a vydělat. *Česká televize* [on-line]. 9. 3. 2015. [cit. 2016-08-21]. Dostupné z: <https://goo.gl/rD3W8X>

⁷⁴ Global Security. Iraq Civil War - 2014. Global Security [online]. 2017. [cit. 2017-05-04].

Dostupné z: <https://goo.gl/4Wj6Z2>; DUNAJ, Martin. Proč 6 let po konci občanské války Irák opět krvácí? NATOActual.cz [on-line]. 31. 3. 2014. [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <https://goo.gl/gxRjQg>

druh uctívání je pro ně zcela nepřipustný. Objevují se ovšem také spekulace o tom, že z dostupných záběrů není zcela zřejmé, zda ničení artefaktů a dalších cenností je vykonáváno na originálech, či se jedná o kopie. V tom případě by islamističtí bojovníci demonstrovali svoji sílu a zájem na ničení odkazu odlišných kultur a originály cenných artefaktů by pak mohly sloužit ke zpeněžení na černém trhu. Po dokonání ničení následně bojovníci samozvaného Islámského státu přesunuli svoji ničivou sílu do starověkého Nimrudu. Ničení započalo v březnu roku 2015, kdy bojovníci samozvaného Islámského státu tisíce let staré asyrské město obsadili a kulturní dědictví z dob asyrské říše postupně ničili. Jejich ničivá ofenzíva pokračovala devastací dalších kulturních památek jako například ve starověkém městě Hatra.⁷⁵

Výklad hodnoty památek asyrské říše a motivací k jejich ničení

Památky asyrské říše jsou vnímány jako neocenitelné co do kulturní a historické hodnoty.⁷⁶ Romey⁷⁷ poukazuje na to, že se islamističtí bojovníci snaží likvidovat jakýkoli znak jiného druhu vyznání. Michael Danti dodává, že cílem islamistických bojovníků je také prostřednictvím ničení kulturních památek „vyvolávat sektářské napětí a rozšiřovat konflikt“⁷⁸. Irina Boková odůvodňuje ničení jako projev kulturních čistek s cílem odstranit kulturu a historický odkaz starověkých arabských měst v regionu.⁷⁹

Jak uvádí Eckart Frahm, strategie samozvaného Islámského státu je v tomto ohledu jedinečná, a to jakým způsobem užívá kulturních památek ke svému zviditelnění a dosažení cílů, tedy donucení dotyčné skupiny obyvatel k následování jimi určené víry. Na druhou stranu se tento způsob donucování dá přirovnat ke kulturním čistkám, které jsou páčány ne na dané skupině obyvatel, ale na kulturních památkách jim blízkým.⁸⁰ Taktéž lze uvést, že ničení je chápáno jako způsob finančního zisku prostřednictvím prodeje kulturních artefaktů na černém trhu, jelikož jsou samozvaným Islámským státem vnímány s podobnou ekonomickou důležitostí jako „přírodní zdroje, kterými je například ropa“.⁸¹

⁷⁵ Islámský stát údajně zničil další památky. Byly na seznamu UNESCO. *IHNED.cz* [on-line]. 7. 3. 2015. [cit. 2017-04-27]. Dostupné z: <https://goo.gl/fsNyCW>; Demolice Hatry pokračuje. Islámský stát likviduje památky. *Lidovky.cz* [on-line]. 7. 3. 2015. [cit. 2017-05-03]. Dostupné z: <https://goo.gl/riJsp9>

⁷⁶ KING, Laura. Why Islamic State wants to destroy the treasures of the ancient world. *Los Angeles Times* [on-line]. 25. 10. 2016. [cit. 2017-04-26]. Dostupné z: <https://goo.gl/j7ojCH>

⁷⁷ ROMEY, Kristin. Why ISIS Hates Archeology and Blew Up Ancient Iraqi Palace. *National Geographic* [on-line]. 14. 4. 2015. [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <https://goo.gl/ELi3vk>

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ Islámský stát údajně zničil další památky. Byly na seznamu UNESCO. *IHNED.cz* [on-line]. 7. 3. 2015. [cit. 2017-04-27]. Dostupné z: <https://goo.gl/fsNyCW>

⁸⁰ ZOODSMA, Marieke. „No one before me, history is written after me“ - The destruction of cultural heritage as a tactic of war. What is happening now [on-line]. 29. 3. 2015. [cit. 2017-03-18]. Dostupné z: <https://goo.gl/LeHbt6>; FRAHM, Eckart. *A Companion to Assyria* [on-line]. USA: John Wiley & Sons Ltd., 2017. [cit. 2018-03-20] ISBN 9781444335934. Dostupné z: <https://goo.gl/rLNQOM>

⁸¹ KING, Laura. Why Islamic State wants to destroy the treasures of the ancient world. *Los Angeles Times* [on-line]. 25. 10. 2016. [cit. 2017-04-26]. Dostupné z: <https://goo.gl/j7ojCH>

Vysvětlení ničení

Klíčovým pro vysvětlení tohoto případu se ukazuje být především přínos, který z likvidace památek vyplynul. Jeho interpretace není z nejsnadnějších, zvláště díky propagandě samozvaného Islámského státu, která opakovaně celou situaci interpretovala v ideologických pojmech. Na rozdíl od jiných zkoumaných případů se však k tomuto vztahuje i zcela racionální alternativní vysvětlení. Tilley odkazuje na svědectví, která ideologický zisk upozadují a představují finanční zisk jako hlavní motivaci k ničení těchto památek.⁸² Jeho validitu potvrzuje i analýza *Financial Action Task Force*, která označuje prodej fragmentů těchto památek a dalších vydrancovaných archeologických nalezišť jako jeden z hlavních příjmů islamistických bojovníků.⁸³

V souhrnu lze tento případ označit za jeden z nejobtížněji interpretovatelných v kontextu článku. Spojení spíše mocenské povahy konfliktu a propracovaného systému rozkrádání a ničení kulturního dědictví na území ovládaném samozvaným Islámským státem⁸⁴ však vedou k tomu, že se lze spíše přiklonit ke *kriminální podstatě* ničení těchto památek. Je zřejmé, že silně negativní vztah islamistů k těmto památkám jen podporuje jejich motivaci k ničení, racionální přístup k jejich ceně, který se projevuje jak v ilegálním obchodu s artefakty z více než 4 500 archeologických nalezišť pod jejich kontrolou⁸⁵, tak v případě Palmýry, však ukazují na chladnější a vypočítavější motivaci.

ZÁVĚR

Jaké motivace tedy vedou k ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech? Je postupně vymezeno pět základních ideálních typů motivací, které se od sebe odlišují. Jejich přiřazení k jednotlivým sledovaným případům shrnuje tabulka č. 3.

V první řadě umožňují definované ideální typy posunout chápání motivací v konkrétních případech. Vyhodnocení jednotlivých případů a přiřazení případů k jednotlivým typům a jejich skupinám totiž není možné bez pohledu na konfliktní kontext, který do řady případů systematicky vnáší další relevantní informace oproštěné od oborového zakotvení nebo osobního pohledu komentátora. Zatímco v současně dominujícím diskurzu, který pracuje především s případy ze současných konfliktů na Blízkém východě, dominují obrazy barbarství, pohrdání civilizací a univerzální hodnoty památek pro celé lidstvo, v kontextu konfliktu lze tyto případy interpretovat jako součást strategie daného aktéra. V případě ničení asyrských a dalších památek za účelem vlastního financování, v případě Palmýry dokonce čistě za účelem vydírání v rámci taktické situace. Jde tedy o akce svou podstatou racionální a relativně efektivní.

⁸² Ibid.; TILLEY, Ashleigh. ISIS, Blood Antiquities, and the International Black Market. Human Security Centre [on-line]. 1. 2. 2016. [cit. 2017-05-05]. Dostupné z: <https://goo.gl/Av8o9L>

⁸³ FATF. Financing of the terrorist organisation Islamic State in Iraq and the Levant. Financial Action Task Force [on-line]. 15. 2. 2015. [cit. 2017-05-05]. Dostupné z: <https://goo.gl/Ec8DF5>

⁸⁴ FANUSIE, Yaya J.; JOFFE, Alexander. Monumental Fight: Countering the Islamic State's Antiquities Trafficking. Center on Sanctions & Illicit Finance, Foundation for Defense of Democracies [on-line]. 30. 11. 2015. [cit. 2017-05-05]. Dostupné z: <https://goo.gl/Hcy3Km>

⁸⁵ TILLEY, Ashleigh. ISIS, Blood Antiquities, and the International Black Market. Human Security Centre [on-line]. 1. 2. 2016. [cit. 2017-05-05]. Dostupné z: <https://goo.gl/r4Dfft>

Tabulka č. 3 - Syntéza závěrů případových studií

skupina	případ	ideová podstata konfliktu	využití mechanismu hrozby	hodnota památky - útočník	hodnota památky - napadený	zisk ze zničení
Ideologická	Timbaktu	ano	nepřípustné	negativní	irelevantní	ideologický
	Mostar	ano	nepřípustné	negativní	pozitivní	psychologický
Vojenská	Drážďany	irelevantní	ano	irelevantní	pozitivní	psychologický
	Palmýra	irelevantní	ano	irelevantní	pozitivní	vojenský
Kriminální	Asyrské památky v Iráku	irelevantní	nepřípustné	žádná až negativní	irelevantní	materiální

Současné komentáře, zpravidla ty ze Západu, lze vnímat v lepším případě jako snahu upozornit na závažný problém, jedná se ovšem o nedůsledný pohled na tyto případy, který pravděpodobně omezuje efektivitu případné preventivní akce.

Práce s uvedenými ideálními typy umožňuje oddělit různá chápání a pohledy na hodnotu, kterou památky mají, ať už obecně, nebo právě v konfliktním kontextu. Vnímání této hodnoty jednotlivými stranami v daném střetu má sice pro motivaci k ničení památky jistý význam, ten je ale pravděpodobně menší, než současná debata připouští. Jednak lze pozorovat vícerozměrnost hodnoty památek - symbolickou, historickou a ekonomickou hodnotu, která však vychází z jediného zdroje, tedy širšího uznání významu daného objektu nebo artefaktu. V každém typu se tyto tři složky s různou intenzitou střetávají v úvaze o nákladech a ziscích z ničení takové památky. Ta je ale obvykle významně složitější než prvoplánové pozorování, které převládá v současné zejména populární debatě. Tedy že útočník je výrazně ochotnější ničit památky, které pro něj hodnotu nemají nebo je vnímá dokonce záporně. To však k vysvětlení celého procesu nedostačuje.

Zvláštní skupinu úvah potom tvoří použití památek jako protihodnot ve strategické interakci dvou oponentů, tedy jejich vojenské využití. Lze se domnívat, že specifické vlastnosti památek - zranitelnost, disproporční hodnota, kterou lze v konfliktu navyšovat, a zároveň menší riziko odvety, mohou rozhodování útočníka ovlivnit a k tomu využití památky nasměrovat. V takové situaci navíc může dobře posloužit případně historicky známé pohrdání památkami jedním z aktérů, které dodává případně hrozbě důvěryhodnost. Zde se opět naráží na vzájemný vztah kriminálního ničení asyrských památek v Iráku na počátcích konfliktu se samozvaným Islámským státem, které jistě

umocnilo efekt vstupu islamistů do Palmýry, což ukazovalo, že jejich odhodlání dokončit její zničení v případě útoku je autentické.

V neposlední řadě pak je třeba uvažovat o samotné koncepci vojenského využití památky, kterou bez větších detailů přináší platná mezinárodně-právní úprava. Z hlediska válčících stran je totiž takřka ve všech případech, s výjimkou etnocidy, možno polemizovat o vojenském přínosu jednotlivých aktů ničení kulturních památek. Dokonce i v případě, kdy je kriminální ničení, tedy rabování a drancování, institucionalizovanou aktivitou jako v případě samozvaného Islámského státu.⁸⁶ Pohled na daný akt je totiž vždy legitimován ideologií aktéra, který jej páchá a podobným způsobem delegitimizován aktéry ostatními. Případné analýze konkrétního případu tedy koncepce vojenského využití příliš nepomáhá a její nahrazení konceptem hrozby se zdá být přínosnější.

Ve všech třech oblastech, tedy vnímání aktuálních případů ničení kulturních památek na Blízkém východě, chápání hodnoty památek ve vojenských konfliktech a porozumění konceptu vojenského přínosu, nabízí definované ideální typy posun a zpřesnění. Na druhou stranu nelze tvrdit, že je jejich zpracování úplné. Pro další výzkum lze za nejpodstatnější považovat dvě linie.

Za prvé, neexistence použitelné databáze, která by umožnila širší ověření na významně větším vzorku případů, obecně omezuje výzkum celé této problematiky. Vhodným směrem další výzkumné činnosti by tak bylo budování takové databáze. Za druhé konfliktní kontext jednotlivých případů je pro jejich posouzení klíčový. K jeho vyhodnocení bylo ale využito proměnných a hodnot do značné míry obecných, což místy znesnadňuje interpretaci. Prostorem pro další výzkum je tedy zejména rozpracování konceptuálního rámce právě z pohledu kontextu ozbrojených konfliktů směrem k výrazně komplexnější operacionalizaci.

Podstatným nedostatkem platného mezinárodně-právního rámce je jeho omezená uplatnitelnost na vnitrostátním konfliktu a násilí. Jde přitom o případy, které se pravděpodobně nejen vyskytují častěji než ničení památek v konvenčních střetech, ale v budoucnu lze také předpokládat jejich zintenzivnění. Existuje tak riziko, že bez detailního postihu této problematiky pozbyde právní rámec úplně svého odstrašovacího účinku od ničení kulturních památek. Ukotvení této problematiky by také mělo přinést její reflexi v přístupu ke konceptu lidské bezpečnosti, se kterou jsou minimálně dva typy motivací k ničení - etnocida a kulturní genocida - velmi úzce spjaty.

Naproti tomu stojí otázka kodifikace, resp. nedostatečné kodifikace, problematiky legitimního zničení v případech vojenské nutnosti. Ta se věnuje především případům taktických situací, jako např. obsazení budovy ozbrojenci, které je třeba zlikvidovat nebo čistě kolaterálních ztrát při útoku na legitimní vojenský cíl. Opomíjena je problematika strategického využití památek jako protihodnot v případech donucování protivníků. Právě v těchto případech jsou památky nejohroženější.

Dále se ukazují argumenty pro důslednější regulaci vykrádání a drancování kulturních památek. Zde ovšem nesmí být přehlížena spojitost s ochranou památek v ozbrojených konfliktech. Vykrádání a drancování kulturních památek bývá artikulováno jako spíše

⁸⁶ FANUSIE, Yaya J. - JOFFE, Alexander. Monumental Fight: Countering the Islamic State's Antiquities Trafficking. Center on Sanctions & Illicit Finance, Foundation for Defense of Democracies [on-line]. 30. 11. 2015. [cit. 2017-05-05]. Dostupné z: <https://goo.gl/Hcy3Km>

separátní problematika a působí jako vytržena z kontextu problematiky ochrany kulturních památek v ozbrojených konfliktech.